

Nieuw voor Groningen: Spaanse Mus

Willem-Jan Fontijn

Op donderdagavond 9 april 2009 ging Gert Jan Versteeg nog even vogelen in de Eemshaven om daar te gaan zoeken naar Beflijsters *Turdus torquatus*. Nadat hij twee Beflijsters had gevonden, besloot hij nog even naar de voormalige veerhaventerminal van de Borkumlijn te gaan. Het was inmiddels al laat in de avond toen hij daar een grote groep mussen zag. Hij besteedde in eerste instantie niet veel aandacht aan de mussen totdat hij zag dat enkele vogels opvallende witte wangen hadden. Kort daarop verdween het groepje, en na het 'wegstrepen' van diverse soorten mussen en een snelle blik in de ANWB-gids, bleken het al gauw Spaanse Mussen *Passer hispaniolensis* te zijn. Gelukkig keerden de vogels al snel terug en konden er ook een paar bewijsfoto's gemaakt worden. Deze toonden in ieder geval onmiskenbaar enkele mannetjes Spaanse Mus. Een telling leverde in eerste instantie veertien vogels op (groepjes van negen en vijf). Na bevestiging door een vogelvriend werd later op de avond de waarneming bekendgemaakt via waarneming.nl.

De volgende morgen waren al vroeg veel vogelaars aanwezig en het duurde dan ook niet lang voordat de groep Spaanse Mussen teruggevonden werd. Gedurende de ochtend werd ook duidelijk dat het eerder gemelde aantal van veertien niet klopte; er werden zeker vier verschillende mannetjes en (vermoedelijk) vijf vrouwtjes gezien. Drie van de mannetjes leken bovendien gepaard. In dagen daarna werd het groepje steeds kleiner met nog zes vogels op 11 april en nog vier op 12 april, al was er op deze dag nog wel een melding van acht vogels op waarneming.nl. Op 13 april waren alle vogels verdwenen (Versteeg 2009).

Het vaststellen van het exacte aantal vogels bleek (en blijkt nog steeds) lastig omdat vooral het onderscheid tussen vrouwtjes Huismus *P. domesticus* en Spaanse Mus erg moeilijk is. Dat is ook de reden dat op het moment van schrijven dit geval nog steeds niet formeel aanvaard is door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA). Maar na uitvoerige bestudering van de vele foto's gaat men ook bij de commissie (voorlopig) uit van vijf vrouwtjes en vier mannetjes (Arjan Ovaa pers. med.).

Beschrijving

Van dit geval is helaas nooit een gedetailleerde beschrijving ingediend of gepubliceerd. De onderstaande beschrijving is daarom vooral gebaseerd op eigen foto's en indrukken uit het veld en de vele foto's die gepubliceerd zijn op het internet en in enkele tijdschriften.

Grootte en bouw

In vergelijking met Huismus redelijk grote en stevig gebouwde mussen met een relatief dikke snavel.

Verenkleed mannetjes

Kop: Van voorhoofd tot nek en achterste deel van de wang donker roodbruin. Teugel zwart. Zeer smalle, witte wenkbrauwstreep die boven het oog onderbroken wordt door roodbruin van de kop. Wangen wit, zeer opvallend in het veld.

Bovendelen: Mantel en rug zwaar zwart-wit gestreept. Schouders vrijwel geheel zwart lijkend. Stuit bruingrijs.

Onderdelen: Kin, keel en groot deel van de borst bij drie mannetjes zwart. Flanken zwaar zwart gestreept met pijlvormige

Spaanse Mus, man – Eemshaven – 10 april 2009

vlekken. Het vierde mannetje had wel een redelijk zwarte kin en keel, maar de bovenborst had beduidend minder zwart (meer als vlekkerige tekening) en vertoonde nauwelijks enige flanktekening. De rest van de onderdelen, van onderste deel van de borst tot onderstaartdekveren, was wit tot vuilwit. *Vleugel:* Bij de meeste mannetjes waren handpennen, armpennen, tertials en grote dekveren zwart met warmbruine veerranden, bij het vierde mannetje leken deze veren op sommige foto's meer donkerbruin dan zwart (en dus minder contrastrijk). De kleine en middelste dekveren waren donker roodbruin (bijna als van kop), middelste dekveren met brede witte toppen die een opvallende vleugelstreep vormden. Duimvleugel zwart.

Staart: Bovenstaart bruin met lichte randen aan de staartpennen.

Verenkleed vrouwtjes

In de literatuur worden verschillende kenmerken genoemd die een vrouwtje Spaanse

Mus onderscheidt van een vrouwtje Huismus. Hoewel de uiterlijke verschillen erg klein zijn, zijn op de vele goede foto's diverse van deze kenmerken te zien die goed passen op Spaanse Mus. Zo vertoonden de vrouwtjes in vergelijking met Huismus onder andere een langere, bredere en lichter getinte wenkbrauwstreep, duidelijker zwart-wit gestreepte bovendelen en wittere onderdelen met donkere schachtstreepjes. De vleugelstreep langs de middelste en grote dekveren was duidelijk witter en de veerranden langs tertials, armpennen en handpennen waren meer zandkleurig van kleur in plaats van meer warmbruin bij een Huismus.

Naakte delen

Oog donker. Snavel geheel zwart bij de mannetjes, bij de vrouwtjes lichter getint, meer donkerbruinachtig met een gelige basis van de ondersnavel. Poten licht roze.

Gedrag

Als (hechte) groep foeragerend in de omgeving van de voormalige Borkumlijn, vaak op een met hekken omheind grasveld, maar ook bij het spoor daarnaast (en daar soms erg dichtbij te zien). Opvallend en grappig detail was dat alle Spaanse mussen 's ochtends vroeg tijdens het foerageren in het natte gras hun staart omhoog hielden zodat deze niet nat werd, terwijl de Huismussen die ertussen liepen dit niet deden.

Determinatie

De combinatie van de tekening op kop, bovendelen en onderdelen van de mannetjes maakte de vogels direct herkenbaar als Spaanse Mus en sluiten Huismus, Ringmus *P. montanus*, Italiaanse Mus *P. italiae* en verschillende hybriden zoals Ringmus x Huismus en Spaanse Mus x Italiaanse Mus eenvoudig uit (cf Clement et al. 1999).

De determinatie van de vrouwtjes levert dus de nodige hoofdbreken op. De onderlinge verschillen zijn minimaal, Huismussen kunnen bepaalde kenmerken ook vertonen en sommige vogels zijn zelfs niet met

zekerheid van elkaar te onderscheiden. De kenmerken die in de bovenstaande beschrijving worden genoemd, zijn in combinatie met elkaar op zich genoeg om deze vogels als Spaanse Mus te determineren. Eventuele invloeden van hybridisatie zijn niet of nauwelijks vast te stellen (cf Clement et al. 1999, Van Duivendijk 2002).

Over de leeftijd van de negen Spaanse Mussen valt moeilijk iets met zekerheid te zeggen. Van de vrouwtjes is dit in ieder geval vrijwel onmogelijk. Van de vier mannetjes leken er in ieder geval drie in adult zomerkleed (veel zwart in het verenkleed met zware flankstreping). Het vierde mannetje vertoonde juist veel minder zwart in het verenkleed en nauwelijks flankstreping en betrof daarmee waarschijnlijk een tweede-kalenderjaarvogel. Hoewel in sommige literatuur vermeld wordt dat het na de post-juveniele rui niet meer goed mogelijk is om adulte en onvolwassen vogels op leeftijd te brengen (cf Gaxiola & Wassink 1998), werd op de website van Dutch Birding aannemelijk gemaakt dit nog wel mogelijk is. Bij een discussie over de bewuste vogel werd door Peter de Knijff uitgelegd dat bij Huis-mus en Spaanse Mus tweede-kalenderjaar mannetjes goed te onderscheiden zijn van oudere mannetjes omdat deze onder andere fletser zijn, minder zwart rond de snavel, keel en onderdelen hebben en minder flankstreping vertonen, en dit past goed op het vierde mannetje van de Eemshaven. Voor foto's van deze vogel zie ook *Grauwe Gors* 37: 119-120.

Verspreiding en voorkomen

Het broedgebied van de Spaanse Mus strekt zich uit van verschillende eilanden in de Atlantische Oceaan (o.a. de Kaapverdische Eilanden, de Canarische Eilanden, Madeira) en Portugal en Spanje in het westen via Marokko in Noord-Afrika door het oostelijke Middellandse Zeegebied (o.a. Griekenland, Turkije, Israël) en verder door via het Midden-Oosten tot aan West-China (Clement et al. 1999). De Europese broedpopulatie wordt geschat op 2,8 tot 6,2 miljoen paar en vormt

Spaanse Mussen – Eemshaven – 12 april 2009

daarmee 25-49% van de wereldpopulatie (BirdLife International 2011). Ondanks zijn naam is de soort in Spanje niet echt algemeen (20.000-50.000 paar; Purroy 1997) en nogal lokaal verspreid (vooral in het zuiden en zuidoosten). De belangrijkste broedgebieden liggen dan ook in Noordwest-Afrika, het oostelijke Middellandse Zeegebied en het Midden-Oosten (Clement et al. 1999). Hoewel sommige populaties vooral standvogel zijn, zijn er ook populaties die volledig uit trekvogels bestaan. Dit geldt vooral voor vogels uit het zuidoosten, bijvoorbeeld op Cyprus is sterke trek zichtbaar, maar ook Spaanse vogels vertonen trekbewegingen, met name langs de Atlantische kust van Marokko (Gaxiola & Wassink 1998).

In Noordwest-Europa is de Spaanse Mus een zeer zeldzame dwaalgast, met slechts enkele gevallen in bijvoorbeeld Finland, Noorwegen en Groot-Brittannië. Vanwege het drukke scheepvaartverkeer in het Middellandse Zeegebied bestaat natuurlijk de

mogelijkheid dat sommige vogels per schip in onze omgeving arriveren ('ship-assisted'). Een bekend voorbeeld hiervan is de waarneming van een groepje van vier mannetjes en twee vrouwtjes in de haven van Le Havre (Frankrijk) op 1 mei 1995. Op 30 mei werd opnieuw een mannetje gezien dat aan boord vloog van een Griekse tanker. Op basis van deze waarneming en de locatie werd aangenomen dat deze vogels per schip waren aangekomen. Daarom wordt door sommigen aangenomen dat alle waarnemingen van Spaanse Mussen in Noordwest-Europa betrekking hebben op ship-assisted vogels, maar omdat veel populaties (inclusief de Spaanse) trekgedrag vertonen is dat niet aannemelijk (Gaxiola & Wassink 1998). Ook bij het geval van de Eemshaven zou in de dagen daarvoor sprake zijn geweest van de aanwezigheid van een Grieks schip, maar de vogels zijn niet op of bij dat schip gezien (Versteeg 2009).

In Nederland is er maar een handvol waarnemingen van Spaanse Mus. Het eerste geval betrof het langdurig verblijvende mannetje van De Cocksdorp op Texel (Noord-Holland). Deze vogel verbleef hier op 4-15 mei 1997 in de tuin van het toenmalige Texel Birdwatching Center en werd door enkele honderden vogelaars bezocht (Gaxiola & Wassink 1998). Het tweede geval betrof eveneens een mannetje bij Camperduin (Noord-Holland) op 13 mei 2000, dat zich prachtig liet zien en fotograferen (pers. obs., zie foto in Van den Berg & Bosman 2001). Het groepje van de Eemshaven is dus het derde geval voor Nederland en de eerste voor Groningen. In navolging van de vogels van de Eemshaven werden korte tijd later nog twee mannetjes Spaanse Mussen in Nederland ontdekt: een vogel verbleef op 18-20 april op een voedertafel in een achtertuin in Den Hoorn op Texel (maar deze waarneming werd pas achteraf bekendgemaakt) en een andere vogel werd tussen 20 en 27 april onregelmatig gezien op de Maasvlakte (Zuid-Holland). Deze beide waarnemingen zijn aanvaard door de CDNA en betreffen het vierde en vijfde geval (Ovaa

et al. 2010). Hoewel erg toevallig zal het waarschijnlijk nooit duidelijk worden of dit om vogels van de Eemshaven ging. De zesde en (voorlopig) laatste waarneming van een Spaanse Mus betrof een vrouwtje dat ontdekt werd bij de Zuidpier van IJmuiden op 6 mei 2010. Deze waarneming werd pas enige dagen later bekendgemaakt toen de vogel definitief gedetermineerd werd aan de hand van de foto's en geluidsopnamen (Slaterus & Van der Spek 2010) en inmiddels is dit geval ook aanvaard door de CDNA (bron: www.dutchbirding.nl/cdna).

Dankwoord

Arjan Ovaa en Max Berlijn (CDNA) waren behulpzaam bij het verstrekken van informatie uit het dossier dat rouleert bij de commissie. Dirk Vogt en Roef Mulder worden bedankt voor het beschikbaar stellen van hun foto's.

Literatuur

- van den Berg, A.B. & C.A.W. Bosman 2001. *Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 1. Tweede, herziene druk.* GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- BirdLife International 2011. *Species factsheet: Passer hispaniolensis.* Downloaded from <http://www.birdlife.org> on 14/07/2011.
- Clement, P., A. Harris & J. Davis 1999. *Finches and Sparrows. Paperback edition.* Christopher Helm, London.
- van Duivendijk, N. 2002. *Dutch Birding Kenmerkengids.* Amsterdam.
- Gaxiola, B. & A. Wassink 1998. *Spaanse Mus op Texel in mei 1997.* *Dutch Birding* 20: 64-66.
- Ovaa, A., D. Groenendijk, M. Berlijn & CDNA 2010. *Rare birds in the Netherlands in 2009.* *Dutch Birding* 32: 363-383.
- Purroy, F.J. 1997. *Atlas de las aves de España (1975-1995).* Barcelona.
- Slaterus, R. & V. van der Spek 2010. *Recente meldingen.* *Dutch Birding* 32: 277-286.
- Versteeg, G.J. 2009. *Spaanse Mussen in overvloed.* *DB Actueel. Dutch Birding* 31:206-208.